

PER UN CONCEPTE CÍVIC DE LA COMARCA

JUNTA DIRECTIVA DEL CENTRE D'ESTUDIS COMARCALS DEL BAIX LLOBREGAT

Exposició de motius

El dossier d'aquest onzè volum de *Materials del Baix Llobregat* reproduïx un conjunt d'articles sobre temes d'organització territorial editats ara fa uns vint anys, als quals s'ha afegit un text inèdit de Valerià Paül i de Joan Tort que fa un repàs històric dels debats sobre l'organització territorial en relació amb el Baix Llobregat.

No és banal que aquest dossier vegi la llum ara, quan el Govern de la Generalitat ha encetat un procés destinat a fer una revisió en profunditat de l'organització territorial de Catalunya. El document *Bases per a l'Organització Territorial de Catalunya*, que està elaborant la Comissió d'Organització Territorial a instàncies del Govern, no preveu fer propostes de delimitació concretes, sinó apuntar criteris generals per a futures modificacions del mapa territorial.

Així, doncs, encara sense presses, ara és el moment oportú per obrir el debat, formular nous punts de vista i compendiar aportacions que permetin, més endavant, extreure'n conclusions i adoptar solucions imaginatives i ponderades que alhora fomentin la participació i siguin eficients.

Per altre costat, l'organització del Baix Llobregat és un dels temes més complexos i conflictius del debat territorial de Catalunya. La comarca, alhora que ofereix interessants experiències innovadores, també viu la dificultat per consolidar la consciència sobre si mateixa, atrapada entre les implicacions del fet metropolità i les tendències centrífugues dels

municipis de la seva zona nord.

És per això que les solucions que s'adoptin al Baix Llobregat constituïran un indicatiu de la qualitat amb què s'haurà resolt el tema territorial a Catalunya. Com s'articulen instàncies on siguin representades totes les veus significatives? Com se sent identificada la ciutadania amb els seus territoris i les seves administracions? Com es descentralitza la conurbació barcelonina i es creen polaritats comarcals? I també, com s'estableixen àmbits eficients de prestació de serveis i, en especial, dels metropolitans?

Atesa la importància del tema, excepcionalment, la Junta Directiva del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat signa l'article final del dossier. De manera anàloga al text encarregat pel govern de la Generalitat, aquest escrit va adreçat no tant a perfilar o establir delimitacions territorials concretes com a introduir nous elements i consideracions per enriquir el debat, especialment en temes que tan sols es manifesten des d'una consciència comarcal (i, en el cas del Baix Llobregat, també de perifèria metropolitana) o des d'una perspectiva cívica.

Els reptes que s'han de solucionar

En primer lloc, cal constatar que la comarca del Baix Llobregat constitueix una unitat geogràfica i humana amb importants trets distintius.

La primera expressió administrativa, basada en el partit judicial de Sant Feliu de Llobregat creat el 1834, ha

---

perdurat en el temps de manera que la consulta realitzada durant la Segona República va confirmar la realitat comarcal del Baix Llobregat. Els moviments reivindicatius i cívics de la transició democràtica (lluita obrera, moviment pagès, reivindicació veïnal, defensa del riu) han estat elements clau en el reforçament del sentiment cívic comarcal. Finalment, el restabliment de la divisió comarcal el 1987, a més de suscitar l'acceptació general, va obtenir l'adhesió dels municipis d'Esplugues de Llobregat i de Sant Just Desvern, a la comarca del Baix Llobregat.

També és cert que dins d'aquest marc geogràfic, històric i cultural existeixen subunitats amb singularitats pròpies com per esdevenir marcs territorials de referència. Seria el cas del Baix Llobregat Nord (o Pla del Montserrat) i el cas del conjunt format per la Vall Baixa i el Delta (o Pla del Llobregat). La ciutat de l'Hospitalet, les Botigues de Sitges i el municipi de Castellbisbal, tot i que mai no han format part de la delimitació administrativa comarcal, a efectes geogràfics, històrics, culturals i cívics formen part del Baix Llobregat.

L'organització d'un territori ha de donar solució a dos tipus de problemes bàsics diferents, però fortament interrelacionats entre si. Per un costat, ha d'establir els nivells i les agrupacions territorials (la qüestió de les *delimitacions*) i, per altre costat, ha de determinar els *objectius* i *finalitats* per als quals s'estableixen aquestes agrupacions territorials (la qüestió dels *continguts* i *destinataris*).

Com s'ha comentat anteriorment en l'apartat de les *delimitacions*, l'organització territorial del Baix Llobregat és complexa i conflictiva a causa de dos motius principals: 1) ha de compaginar el fet comarcal amb el fet metropolità; 2) ha de reconèixer diferents particularitats en el seu si i, de forma destacada, la singularitat dels municipis del nord de la comarca. Afegit a aquests dos temes hi ha la inexistència d'una capital natural indiscutible, si bé Sant Feliu de Llobregat és la capital històrica.

I, en l'apartat dels *continguts* i *destinataris*, la solució territorial que s'adopti al Baix Llobregat tindrà implicacions determinants, en especial en dos àmbits: l'*administratiu* i el *civicoidentitari*. Sembla convenient que

l'àmbit administratiu s'estructuri basant-se en els municipis que mancomunen determinats serveis per prestar-los en comú en el marc de la comarca. L'àmbit civicoidentitari parteix d'altres premisses relacionades amb la història, la cultura, la geografia, la percepció del veïnatge comarcal i la voluntat dels ciutadans, i ha de prendre com a referent, a més dels representants polítics, el teixit d'entitats socioeconòmiques i civico-culturals de la comarca.

La solució administrativa

Des d'un punt de vista estrictament administratiu, i partint dels principis de simplicitat i eficiència, sembla clar que cal reduir i ordenar el nombre d'entitats supramunicipals superposades en el territori del Baix Llobregat (Consell Comarcal, Entitat Metropolitana del Medi Ambient, Entitat Metropolitana del Transport i Mancomunitat Metropolitana de Municipis).

Atenent els criteris anteriors i respectant la voluntat manifestada inicialment pels municipis, sembla que no quedi més remei que convertir la comarca actual del Baix Llobregat

en dues noves realitats territorials: una d'elles formada pels municipis que desitgen mancomunar serveis en l'àmbit metropolità; i l'altra, amb els municipis que desitgen formar una nova comarca al marge de l'entitat metropolitàna (la zona nord).

No són meres hipòtesis. A hores d'ara, els representants electes dels 23 municipis de la Vall Baixa i del Delta que formen part de les diverses entitats metropolitanes ja han aprovat, per unanimitat, una resolució en què manifesten la voluntat de constituir-se en ens administratiu amb les competències, serveis i atribucions que, com a mínim, tenen actualment les

---

Les solucions que s'adoptin al Baix Llobregat seran un índex de la qualitat amb que s'haurà resolt el tema territorial a Catalunya

---

---

diferents entitats metropolitanes i les entitats comarcals juxtaposades. D'altra banda, els representants electes de quatre dels set municipis del Baix Llobregat Nord també han aprovat, en els respectius plens municipals, la voluntat de constituir un ens administratiu nou, configurat pels municipis del Baix Llobregat Nord i amb capital a Martorell.

S'hi estigui d'acord o no, aquestes resolucions recents investides de tota la legitimitat democràtica no poden ser ignorades a l'hora de formular el futur territorial del Baix Llobregat. Aquestes propostes donen una solució al tema metropolità i alhora reconeixen la singularitat del Baix Llobregat Nord. Les crítiques vénen pel fet que, amb aquesta formulació, la singularitat geogràfica, històrica i cultural de la Vall Baixa i el Delta del Llobregat quedarien diluïdes —administrativament i, el que és més perillós, també políticament— dins d'un marc metropolità en què la ciutat de Barcelona

---

El problema central de l'organització territorial de la comarca del Baix Llobregat és la resolució del tema metropolità

---

portaria la batuta (recordeu el que podria tornar a ser la pèrdua de poder polític, la retallada de competències administratives, la recepció dels dèficits exportats per la metròpoli o les servituds cap a Barcelona).

Determinats mecanismes, com ara el reconeixement de la comarca del Baix Llobregat (sud) en el si de l'àrea metropolitana amb un consell d'alcaldes i una estructura administrativa mínima, podrien, tal vegada, minimitzar el problema de la identitat pròpia i conservar una instància política de proposta, debat i petició.

Reivindicar la perspectiva cívica

La Junta del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat creu que la nova organització territorial de

Catalunya, mes enllà de preveure els serveis que presten les administracions, ha de ser innovadora i atendre el desenvolupament de les activitats civico-culturals i socioeconòmiques de la ciutadania. En efecte, el territori constitueix també el marc de referència per a les entitats culturals, esportives i de lleure, per als sindicats de treballadors i les organitzacions pageses i patronals, per a les empreses i els comerços, etc. Plantejar el debat exclusivament en termes d'eficàcia dels serveis —i, de vegades, tan sols prioritzant els metropolitans— esdevé una visió excessivament reduccionista del problema.

Per enriquir la reflexió i la sensibilització sobre el debat de la futura organització territorial de Catalunya, cal prendre en consideració elements com ara la història de les poblacions, la idiosincràsia del territori, les inquietuds de la ciutadania o les problemàtiques derivades de l'encaix del fet metropolità. Per tant, les unitats territorials que es defineixin han de respondre a necessitats de prestació de serveis, certament, però també han de ser concebudes per poder canalitzar les aspiracions de la ciutadania i les seves organitzacions en tots aquells aspectes històrics, cívics, culturals i socioeconòmics que els afecten.

Així, doncs, l'organització territorial del Baix Llobregat no pot quedar supeditada només a criteris d'eficàcia i d'eficiència en l'àmbit de la prestació de serveis, i més en una comarca molt marcada per les servituds envers Barcelona. Per exemple, moltes de les vies de comunicació i dels transports públics, lluny de facilitar les relacions entre les poblacions de la comarca, utilitzen el seu territori com a lloc de pas "cap a" i "des de" Barcelona. Certament, els serveis poden funcionar com a elements de cohesió comarcal, però això no serà possible si en la seva concepció i gestió no intervenen també elements de caràcter cívic relacionats amb la *voluntat col·lectiva* de les persones i de les organitzacions presents en el territori.

Cal remarcar la diferència entre ser ciutadans passius d'entitats administratives —fet que s'emmarca en l'«l'exercici de drets i deures»—, i ser ciutadans actius d'entitats civicoidenditàries —fet que s'emmarca en la «voluntat de ser»—. Per això, al costat de la *dimensió administrativa*, reivindicuem també la *dimensió cívica* de les entitats territorials, explicitada com la

---

confluència d'aspectes històrics, patrimonials, culturals, socioeconòmics i, en definitiva, la *voluntat de ser* dels ciutadans i les seves organitzacions.

Malgrat les limitacions de la restauració comarcal de 1987, el cert és que, després de 18 anys, alguna cosa ha canviat en la percepció col·lectiva del territori. Ara la comarca és una mica al cap de la ciutadania, i potser també una mica al cor. Això vol dir que el tractament que es fa a nivell administratiu també té conseqüències en la percepció de la gent i, per tant, que el plantejament de l'organització territorial de les administracions i de la prestació de serveis no s'ha de desvincular del plantejament territorial de les activitats i les organitzacions cíviques.

Aquest és un dels grans reptes de la futura organització territorial de Catalunya. I, de forma específica, un dels llocs on caldrà fer un esforç més gran per resoldre-ho adequadament serà al Baix Llobregat. Com hem dit en la introducció, en serà la pedra de toc.

Nous punts de vista

El problema central de l'organització territorial del Baix Llobregat és la resolució del tema metropolità. Probablement, si la ciutadania, el teixit cívic i les administracions del Baix Llobregat no són capaces de formular una alternativa global a la proposta d'Àrea Metropolitana, la comarca serà partida en dues i els municipis de la part sud seran absorbits a la llarga per una ciutat de Barcelona ampliada amb nous barris.

És un escenari possible, i altres ciutats com Madrid ho han fet així. Però, és això el que volem? O preferim una realitat metropolitana de Barcelona que, tot mantenint els grans elements globals de cohesió i projecció exterior i resolent adequadament els grans serveis metropolitans, articuli en el seu si un sistema territorial i institucional fortament participatiu i descentralitzat?

Cal preguntar-nos en primer lloc quin és l'àmbit metropolità actual. Correspon a la trentena de municipis que formen la Mancomunitat Metropolitana de Municipis o la futura Àrea Metropolitana de

Barcelona (pràcticament coincident amb l'antiga Corporació Metropolitana de Barcelona dissolta fa uns 20 anys pel govern de la Generalitat)? O més aviat avui dia correspon a l'àmbit de la futura Vegueria de Barcelona?

El govern de Barcelona impulsa la creació de l'Àrea Metropolitana de Barcelona per resoldre els seus problemes més immediats. Tanmateix, de forma simptomàtica, els alcaldes de les ciutats de la segona corona metropolitana (Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès, Martorell, Terrassa, Sabadell, Granollers i Mataró), demanen de coordinar-se amb Barcelona ja que se senten formant part de la realitat i dinàmica metropolitanes, sense que això representi renunciar a les seves organitzacions comarcals pròpies.

Si es consuma la divisió de la comarca del Baix Llobregat en dues parts, la sud dissolta en l'Àrea Metropolitana de Barcelona i la nord formant una nova comarca, en el context ample de la Vegueria Metropolitana (on hi haurà els grans debats de futur), el Baix Llobregat sud hi serà representat per la veu de Barcelona, mentre que el Baix Llobregat nord hi intervingrà amb veu comarcal pròpia.

Una alternativa més coherent a la situació anterior podria passar per l'acceptació plena de la Vegueria de Barcelona com l'àmbit metropolità real de Barcelona i organitzar el seu territori en comarques metropolitanes (entre elles la del Baix Llobregat) que concertarien les seves veus i coordinarien les seves propostes en el Consell de Vegueria.

En tot cas, podria establir-se una entitat tècnica de gestió per als serveis metropolitans de la primera corona (aigües, residus, transports), sense que això prefigurés l'organització territorial global del fet metropolità.

En el marc de la proposta de Vegueria i Comarques Metropolitanes, la Junta del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat considera que, en darrer terme, la decisió sobre la unitat o la divisió de la comarca ha de recaure en la voluntat manifestada pels ciutadans afectats, les seves organitzacions i administracions.